

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

УДК 342.95:316.624.3

Літвінова Ірина Феофанівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Національний авіаційний університет*

Литвинова Ирина Феофановна

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры уголовного права и процесса
Национальный авиационный университет*

Litvinova Iryna

*PhD in Law, Associate professor,
Associate Professor Department of Criminal Law and Process
National Aviation University
ORCID: 0000-0002-0674-8728*

Дубович Олеся Валеріївна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет*

Дубович Олеся Валерьевна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры предпринимательства и права
Полтавский государственный аграрный университет*

Dubovych Olesia

*PhD in Law, Associate Professor of the
Department of Entrepreneurship and Law
Poltava State Agrarian University
ORCID: 0000-0003-3390-1393*

Шептицька Любов Богданівна

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри історії України, економічної теорії та права
Національний лісотехнічний університет України*

Шептицкая Любовь Богдановна

*кандидат исторических наук, доцент,
заведующий кафедрой истории Украины, экономической теории и права
Национальный лесотехнический университет Украины*

Sheptytska Liubov

*PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of History of Ukraine, Economic Theory and Law
National Forestry University of Ukraine*

**ЗАХИСТ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПРАКТИЧНИЙ
ВИМІР**

**ЗАЩИТА ЖЕРТВ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ: ПРАКТИЧЕСКОЕ
ИЗМЕРЕНИЕ**

**PROTECTION OF VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE: A
PRACTICAL DIMENSION**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню практичних аспектів захисту жертв домашнього насильства в Україні. Домашнє насильство розуміється як зразок поведінки між людьми у будь яких відносинах, який використовується для здобуття чи збереження влади та контролю над особою, з якою перебувають в особистому зв'язку. Жертвами домашнього насильства можуть бути як представники подружжя (пари), а також дитина чи інший родич або будь-який інший член сім'ї. Доведено, що значний вплив на поширення загрози домашнього насильства здійснила пандемія COVID-19. Ізоляція може виявити або погіршити вразливі місця

через відсутність усталених систем соціальної підтримки, зменшення економічного добробуту сімей, психологічно-соціальних труднощів. Загалом обмеження пандемічного характеру ускладнило життя жертв домашнього насильства. Системний аналіз гарантій захисту жертв домашнього насильства дав можливість виокремити наступні позитивні реформації: посилення нормативно-правового регулювання; активізування органами публічної влади функціонування у сфері протидії та запобіганню домашньому насильству; посилення методологічної, роз'яснювальної та інформаційної діяльності, що має подвійну направленість: активізується правова обізнаність жертв та підвищується фаховість спеціалізованих органів; узгодження системної координації громадської та державної сфери у досліджуваній сфері. Однак аналіз статистичних звітів, рішення судів, моніторингових громадських організацій, наукових праць фахівців вказують на те, що існує ряд проблем у сфері захисту жертв домашнього насильства, тому авторами запропоновано комплекс заходів, котрі сприятимуть вирішенню проблеми. Серед них: ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі з цими явищами (Стамбульська конвенція); заходи щодо підвищення рівня правової свідомості та правової культури; необхідність у підвищенні рівня кваліфікації працівників поліції під час складання адміністративних матеріалів; зміни усталеної судової практики щодо викорінення недієвих штрафних санкцій; імплементація позитивної практики іноземних країн щодо впровадження програм перевиховання для кривдників за рішенням суду; ведення в дію Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, кривдник, жертва домашнього насильства, запобігання, протидія, COVID-19.

Аннотация. *Статья посвящена исследованию практических аспектов защиты жертв домашнего насилия в Украине. Доказано, что большое влияние на распространение угрозы домашнего насилия оказала пандемия COVID-19. Системный анализ гарантий защиты жертв домашнего насилия позволил выделить следующие положительные реформации: усиление нормативно-правового регулирования; активизация органами публичной власти функционирования в сфере противодействия и предотвращения домашнего насилия; усиление методологической, разъяснительной и информационной деятельности, имеющей двойную направленность: активизируется правовая осведомленность жертв и повышается профессиональность специализированных органов; согласование системной координации публичной и госсферы в исследуемой сфере.*

Ключевые слова: *домашнее насилие, обидчик, жертва домашнего насилия, предотвращение, противодействие, COVID-19.*

Summary. *The article is devoted to the study of practical aspects of protection of victims of domestic violence in Ukraine. Domestic violence is understood as a pattern of behavior between people in any relationship that is used to gain or retain power and control over the person with whom they are in a personal relationship. Victims of domestic violence can be members of a couple, as well as a child or other relative or any other family member. The COVID-19 pandemic has been shown to have a significant impact on the spread of the threat of domestic violence. Isolation can identify or exacerbate vulnerabilities due to the lack of established social support systems, reduced economic well-being of families, and psychological and social difficulties. In general, pandemic restrictions have made life difficult for victims of domestic violence. A systematic analysis of guarantees for the protection of victims of domestic violence made it possible to identify the following positive reforms:*

strengthening regulation; intensification of public authorities' functioning in the field of combating and preventing domestic violence; strengthening of methodological, explanatory and informational activities, which has a dual focus: the legal awareness of victims is intensified and the professionalism of specialized bodies is increased; coordination of system coordination of public and state sphere in the researched sphere. However, the analysis of statistical reports, court decisions, monitoring of public organizations, scientific works of experts indicate that there are a number of problems in the field of protection of victims of domestic violence, so the authors propose a set of measures to help solve the problem. These include: ratification of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention); measures to increase the level of legal awareness and legal culture; the need to improve the skills of police officers in the preparation of administrative materials; changes in established case law on the elimination of ineffective penalties; implementation of positive practice of foreign countries on the implementation of re-education programs for offenders by court decision; maintaining the Unified State Register of Cases of Domestic Violence.

Key words: *domestic violence, abuser, victim of domestic violence, prevention, counteraction, COVID-19.*

Постановка проблеми. Питання захисту особи є пріоритетним завданням як соціуму, так і держави. Вагомою суспільною проблемою, яка має давнє історичне підґрунтя є домашнє насильство. Однак особливістю розвитку правової сфери цивілізованих народів стала можливість акцентувати увагу та гарантувати й забезпечувати з боку державних інституцій протидію домашньому насильству.

Актуалізація досліджуваної проблематики зумовлена також значним поширенням проблеми. За статистикою ООН кожна 5 особа страждає чи

коли небуть страждала від домашнього насильства [1]. Економічний розвиток країни не має суттєвого впливу на поширення ситуації. В США більше ніж 10 млн осіб стали жертвами домашнього насильства, в середньому близько 20 людей на хвилину фізично знуцаються з боку інтимного партнера [2]. Також проблема полягає у можливій радикальній загрозі. Так, у всьому світі 58 % вбитих жінок помирають від рук близького партнера або члена сім'ї [3]. До речі, проблема має й державно-економічний характер. Так за підрахунками фахівців домашнє насильство тільки у США через втрату продуктивності працівників, держава недотримує на \$ 1,8 млрд. дол. США [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Іноземні дослідники масово звертають увагу на активізацію проблеми домашнього насильства під час пандемічної загрози COVID-19, зокрема А. Анурудран, Л. Яред, К. Комрі, К. Гаррісон, Т. Берк [5], Б. Босеруп, М. Кенні, А. Елькбулі [6], С. Бредбері-Джонс, Л. Ішем [7] Досвід фахівців Новій Зеландії та на міжнародному рівні показав, що загалом насильство в сім'ї та сексуальне насильство можуть наростати під час та після масштабних катастроф чи криз [8]. В національній правовій доктрині до цього питання зверталися Я. Бенедик, О. Головка, І. Жаровська [9], Т. М Малиновська та інші. Однак новизна проблеми для національної правової системи залишає низку необхідних для дослідження питань, зокрема потребує аналізу сучасний стан практичної реалізації норм, що стосуються захисту жертв домашнього насильства.

Метою статті є дослідження практичних аспектів реформування системи законодавства у сфері домашнього насильства, визначення проблемних моментів та надання пропозицій щодо удосконалення функціонування інституцій в цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З погляду загальнотеоретичної юриспруденції домашнє насильство (інколи можуть

вживатися інші дефініції як то «насильство у сім'ї» або «насильство з боку інтимного партнера») можна визначити як зразок поведінки у будь-яких відносинах, який використовується для здобуття чи збереження влади та контролю над особою, з якою перебувають в особистому зв'язку. Проте новітні дослідження розмежовують дефініційну сутність, вказуючи, що поняття «домашнє насильство» відрізняється від поняття «насильство в сім'ї» тим, що його зміст охоплює більшу кількість суб'єктів і об'єктів насильства. Також дані поняття різняться межами застосування насильства, оскільки насильство в сім'ї обмежується лише сім'єю, а домашнє насильство виходить за межі родини [10, с.14].

Регіональна система захисту прав людини, у ст. 2 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі із цими явищами вказує, що «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні, або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [11].

Жертвами домашнього насильства можуть бути як представники подружжя (пари), а також дитина чи інший родич або будь-який інший член сім'ї. Інциденти рідко бувають поодинокими і, як правило, збільшуються за частотою та серйозністю. Фізичні та сексуальні напади або погрози їх скоєння є найбільш очевидними формами домашнього насильства. Регулярне використання кривдником інших образливих дій, підкріплених одним або кількома актами фізичного насильства, формують усталену систему зловживань та пригнічують жертву. Хоча фізичні напади можуть статися лише раз, однак вони породжують страх перед

майбутніми жорстокими атаками і дозволяють кривдникові взяти під контроль життя та поведінку жертви.

Значний вплив на поширення загрози домашнього насильства здійснила пандемія COVID-19. З метою стримування поширення карантину на SARS-CoV-2 було прийнято соціальну ізоляцію, обмеження на пересування та рекомендацію перебування вдома. Хоча ці заходи можуть бути ефективними для контролю за поширенням хворіб, вони мають глибокий вплив на суспільство, що призводить до соціальних, фінансових та психологічних наслідків. Оскільки вірус продовжує поширюватися по всьому світу, він приносить із собою багато нових стресів, включаючи фізичні та психологічні ризики для здоров'я, ізоляцію та самотність, закриття багатьох шкіл та підприємств, економічну вразливість та втрату робочих місць. Через це діти та їхні матері є особливо вразливими до ризику домашнього насильства. Тимчасове закриття багатьох підприємств призвело до безробіття та економічного напруження. Умови карантину пов'язані із соціально-психологічними труднощами – зловживанням алкоголем, депресією та симптомами посттравматичного стресу. Все це стимулює кривдника до негативних дій.

Ізоляція може виявити або погіршити вразливі місця через відсутність установлених систем соціальної підтримки. Під час кризи COVID-19 заклик «залишатися вдома» має великі наслідки для тих дорослих та дітей, які живуть з кимось, хто ображає чи контролює їх. Суворі обмеження руху перекривають шляхи втечі, пошуку допомоги та способи подолання впливу. Обмеження пандемічного характеру ускладнило життя осіб, що страждають від домашнього насильства.

Звернемося до досвіду країн Європи. Наприклад, у Франції всього за тиждень спостерігається стрибок повідомлень про домашнє насильство на 32%. Литва за три тижні карантину зафіксувала на 20% більше повідомлень про домашнє насильство, ніж за аналогічний період 2019 року

[12]. Громадські організації повідомляли про збільшення на 30% дзвінків на гарячі лінії підтримки жертв домашнього насильства на Кіпрі та на 33% у Сінгапурі [13]. Офіційні служби підтримки тимчасово закривалися або працювали зі зниженою потужністю, переходили на віддалену форму праці. Насправді жодна країна з розвинутою системою захисту прав та свобод не була готова до спалаху такої кількості проблем, не мала установлених стандартизованих способів подолання кризи.

Ситуація в національному юридичному практичному полі тут є доволі неоднозначною. Звичайно в Україні пандемічна криза також спричинила активізацію домашнього насильства, поряд з цим, активне реформування у досліджуваній сфері дає можливість стверджувати про низку позитивних механізмів імплементованих відповідно до європейських стандартів.

Таким чином, аналіз статистичних звітів, рішення судів, звіти громадських організацій, наукових праць фахівців вказують на те, що існує ряд проблем у сфері захисту жертв домашнього насильства, тому запропоновано комплекс заходів, котрі, на нашу думку, значно сприятимуть вирішенню проблеми. Серед них: ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі з цими явищами (Стамбульська конвенція; заходи щодо підвищення рівня правової свідомості та правової культури; необхідність у підвищенні рівня кваліфікації працівників поліції під час складання адміністративних матеріалів; зміни усталеної судової практики щодо невідомості штрафних санкцій; імплементация позитивної практики іноземних країн щодо впровадження програм перевиховання для кривдників за рішенням суду; ведення в дію Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Системний аналіз гарантій захисту жертв домашнього насильства дав можливість

виокремити наступні позитивні реформації: посилення нормативно-правового регулювання; органи публічної влади активізували функціонування у сфері протидії та запобіганню домашньому насильству; посилено методологічну, роз'яснювальну та інформаційну діяльність, що має подвійну направленість: активізується правова обізнаність жертв та підвищується фаховість спеціалізованих органів; активізується системна діяльність координації громадської та державної сфери.

Література

1. UN statistics on domestic violence Enhancing equality and countering discrimination. 2020. URL: <https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/ManagementPlan/Pages/equality.aspx> (дата звернення: 15.10.2021).
2. Suggested citation: National Coalition Against Domestic Violence. 2020. Domestic violence. URL: https://assets.speakcdn.com/assets/2497/domestic_violence-2020080709350855.pdf?1596811079991 (дата звернення: 15.10.2021).
3. The United Nations Office on Drugs and Crime. 2019. Global study on homicide: Gender-related killing of women and girls URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf (дата звернення: 15.10.2021).
4. When Domestic Violence Comes to Work. 65 percent of employers don't have a plan for domestic violence. 2020. URL: <https://www.shrm.org/resourcesandtools/hr-topics/risk-management/pages/domestic-violence-workplace-nfl-ray-rice.aspx> (дата звернення: 15.10.2021).
5. Anurudran A., Yared L., Comrie C., Harrison K., Burke T. Domestic violence amid COVID-19. *Int J Gynecol Obstet*, 2020. V. 150. P. 255-256.

6. Boserup B., Mc Kenney M., Elkbuli A. Alarming trends in US domestic violence during the COVID-19 pandemic. *The American Journal of Emergency Medicine*. 2020.V. 36. P. 2753-2755.
7. Bradbury-Jones C., Isham L. The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *J Clin Nurs*. 2020. V.29(13-14). P. 2047-2049. DOI: 10.1111/jocn.15296
8. New Zealand Family Violence Clearinghouse Preventing and Responding to Family, Whānau and Sexual Violence during COVID-19. 2020. URL: <https://nzfvc.org.nz/COVID-19/preventing-responding-violence-COVID-19> (дата звернення: 15.10.2021).
9. Жаровська І. М. Теоретико-правові аспекти насильства проти жінок та домашнього насильства: загрози COVID-19. *Право. UA*. 2020. № 2. С. 64-70.
10. Стрельченко О. Г., Шевченко Л. В. Співвідношення понять «домашнє насильство» та «насильство в сім'ї»: порівняльно-правовий аспект *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48(2). С. 11-14.
11. Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Офіційний переклад. URL: <https://rm.coe.int/1680462546> (дата звернення: 15.10.2021).
12. European Institute for gender equality. Gender-based violence. 2021. URL: <https://eige.europa.eu/covid-19-and-gender-equality/gender-based-violence> (дата звернення: 15.10.2021).
13. UN Women COVID-19 and ending violence against women and girls. 2020. URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls> (дата звернення: 15.10.2021).

References

1. UN statistics on domestic violence (2020). Enhancing equality and countering discrimination. Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/ManagementPlan/Pages/equality.aspx> (Accessed 15.10.2021).
2. Suggested citation: National Coalition Against Domestic Violence (2020). Domestic violence. Retrieved from https://assets.speakcdn.com/assets/2497/domestic_violence-2020080709350855.pdf?1596811079991 (Accessed 15.10.2021).
3. The United Nations Office on Drugs and Crime (2019). Global study on homicide: Gender-related killing of women and girls. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18_Gender-related_killing_of_women_and_girls.pdf (Accessed 15.10.2021).
4. When Domestic Violence Comes to Work (2020). 65 percent of employers don't have a plan for domestic violence. Retrieved from <https://www.shrm.org/resourcesandtools/hr-topics/risk-management/pages/domestic-violence-workplace-nfl-ray-rice.aspx> (Accessed 15.10.2021).
5. Anurudran, A., Yared, L., Comrie, C., Harrison, K. and Burke, T. (2020), Domestic violence amid COVID-19. *Int J Gynecol Obstet*, 150, 255-256.
6. Boserup, B., Mc Kenney, M., Elkbuli, A. (2020). Alarming trends in US domestic violence during the COVID-19 pandemic. *The American Journal of Emergency Medicine*, 36, 2753-2755.
7. Bradbury-Jones, C, Isham, L. (2020) The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *J Clin Nurs*. 29 (13-14), 2047-2049. DOI:10.1111/jocn.15296.
8. New Zealand Family Violence Clearinghouse. (2020). Preventing and Responding to Family, Whānau and Sexual Violence during COVID-19.

- Retrieved from <https://nzfvc.org.nz/COVID-19/preventing-responding-violence-COVID-19> (Accessed 15.10.2021).
9. Zharovska, I. M. (2020) Teoretyko-pravovi aspekty nasylstva proty zhinok ta domashnoho nasylstva: zahrozy COVID-19 [Theoretical and legal aspects of violence against women and domestic violence: threats COVID-19] *Pravo UA. Right UA.* 2, 64-70.
 10. Strelchenko, O. H., Shevchenko, L. V. (2018) Spivvidnoshennia poniat «domashnie nasylstvo» ta «nasylstvo v simi»: porivnialno-pravovyi aspekt [The relationship between the concepts of "domestic violence" and "home violence": a comparative legal aspect] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia : Pravo. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Right.* 48(2), 11-14.
 11. Konventsii Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavvyshchamy. [Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence]. Retrieved from: <https://rm.coe.int/1680462546> (Accessed 15.10.2021).
 12. European Institute for gender equality. (2021). Gender-based violence. Retrieved from: <https://eige.europa.eu/covid-19-and-gender-equality/gender-based-violence> (Accessed 15.10.2021).
 13. UN Women COVID-19 and ending violence against women and girls. (2020). Retrieved from: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls> (Accessed 15.10.2021).